

KPK

Kodeks postępowania karnego

z wprowadzeniem

25. wydanie

TWOJE PRAWO

C·H·BECK

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Polecamy nasze publikacje z zakresu prawa karnego:

KODEKS KARNY, wyd. 34

Twoje Prawo

PRAWO WYKROCZEŃ, wyd. 14

Twoje Prawo

KODEKS KARNY WYKONAWCZY, wyd. 13

Twoje Prawo

**KODEKS KARNY I KODEKS POSTĘPOWANIA
KARNEGO, wyd. 18**

Edycja Prokuratorska

KK, KPK, KKW, wyd. 25

Teksty Ustaw Becka

KK, KPK, KKW, KSKU, wyd. 14

Edycja Sądowa

Magdalena Czernicka, Igor Tuleya

KPK. EDYCJA PIERWSZA

KodeksSystem

Andrzej Marek

PRAWO KARNE, wyd. 11

Studia Prawnicze

Marek Bojarski, Wojciech Radecki

KODEKS WYKROCZEŃ, wyd. 5

Komentarze Becka

Kodeks postępowania karnego

wraz z indeksem rzeczowym

TWOJE PRAWO
C. H. BECK

Kodeks postępowania karnego

25. wydanie

Stan prawny: 10 stycznia 2011 r.

Redakcja: Aneta Flisek

Treść artykułów, które uległy zmianie od czasu poprzedniego wydania publikacji – została pogrubiona.

© Wydawnictwo C. H. Beck 2011

Informacje wydawcy: Tytuły artykułów umieszczone w nawiasach kwadratowych pochodzą od redakcji. Są one, tak jak i przypisy, chronione prawem autorskim.

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C. H. Beck
Druk i oprawa: Interdruk, Białystok

ISBN 978-83-255-2177-6

ISBN e-book 978-83-255-2530-9

Wprowadzenie

Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.) jest podstawowym źródłem prawa karnego procesowego. Ustawa ta weszła w życie w dniu 1.9.1998 r. i zastąpiła dotąd obowiązujący Kodeks postępowania karnego z 1969 r., kształtując według nowych zasad polskie postępowanie karne. Określa ona model polskiego postępowania karnego, jego podstawowe zasady i cele, a także wskazuje na krąg uczestników procesu karnego, określając ich prawa i obowiązki procesowe, a nadto porządek wykonywania poszczególnych czynności procesowych. W ustawie – Kodeks postępowania karnego nie wyodrębniono części ogólnej i szczególnej, jednak systematyka Kodeksu pozwala uznać, iż działy oznaczone jako I–VI zawierają przepisy, które stosowane są z reguły we wszystkich stadiach i trybach postępowania karnego. Stąd w doktrynie często uznaje się tę część KPK za „ogólną”. Działy VII–IX oraz XI–XII zawierają przepisy normujące przebieg postępowania karnego, z uwzględnieniem jego zasadniczych stadiów (postępowanie przygotowawcze, postępowanie przed sądem pierwszej i przed sądem drugiej instancji) oraz sekwencji podejmowanych w toku tego postępowania czynności procesowych z uwzględnieniem także postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia, w tym nadzwyczajnych środków zaskarżenia. W dziale X Kodeksu znajdują się przepisy regulujące postępowania szczególne – postępowanie uproszczone (Rozdz. 51), postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego (Rozdz. 52), postępowanie nakazowe (Rozdz. 53) oraz postępowanie przyspieszone (Rozdz. 54a). Dział XIII zawiera regulacje dotyczące postępowania w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych, w dziale XIV mieszczą się przepisy o kosztach procesu, a postępowanie karne w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych regulują przepisy z działu XV Kodeksu postępowania karnego.

Kodeks postępowania karnego, w okresie niemal 13 lat swego obowiązywania był wielokrotnie zmieniany. Do najistotniejszych zmian należą te dokonane tzw. nowelizacją styczniową. Ustawa z 10.1.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku ko-

ronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155 ze zm.) przemodelowała pierwotnie ukształtowane postępowanie karne, zmierzając m.in. do jego przyspieszenia i uproszczenia, a także dostosowania do wymogów Konstytucji RP oraz do postanowień Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Na uwagę zasługują także zmiany w Kodeksie postępowania karnego dokonane w 2006 r., a zwłaszcza ustawą z 16.11.2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 226, poz. 1648), mocą której przywrócono do polskiego prawa karnego procesowego postępowanie przyspieszone (dodano nowe art. 517a–517j). Zmiany te – mimo stawianego im celu w postaci radykalnego przyspieszenia ścigania i karania sprawców drobnych przestępstw, zwłaszcza o charakterze chuligańskim, nie spełniły pokładanych w nich przez ustawodawcę nadziei, a nadto wzbudziły uzasadnioną krytykę doktryny i judykatury. Warto podkreślić, iż ustawą z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589) dokonano znaczącej przebudowy tego trybu postępowania.

Należy także zwrócić uwagę na istotne zmiany wprowadzone do Kodeksu postępowania karnego w 2007 r., a zwłaszcza ustawą z 29.3.2007 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 64, poz. 432) prowadzące do przemodelowania postępowania przygotowawczego oraz ograniczenie prokuratorskiego nadzoru instancyjnego, poprzez przekazanie jego zadań w zakresie kontroli odwoławczej do kompetencji sądu oraz prokuratora bezpośrednio przełożonego.

Znaczące były także nowelizacje przepisów Kodeksu postępowania karnego dokonane w 2009 r. Część zmian stanowiła konsekwencje orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, który wypowiedział się w kwestii zgodności z ustawą zasadniczą niektórych przepisów Kodeksu, część natomiast była wynikiem dążenia ustawodawcy do spełnienia przez normy prawa karnego procesowego standardu rzetelnego procesu, wyznaczonego nie tylko przez przepisy Konstytucji, ale także przez postanowienia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz orzeczeń Trybunałów w Strasburgu (ETPCz) i Luksemburgu (ETS). Poniżej omó-

wiono zmiany publikowane w Dz.U. Nr 8, 20, 28, 68, 115, 144, 168, 172, 178, i 206 z 2009 r. oraz Dz.U. Nr 237 z 2008 r.

Kodeks postępowania karnego zmieniany był również w 2010 r. Na uwagę zasługują zwłaszcza zmiany poszerzające kompetencje Rzecznika Praw Dziecka w obrębie postępowania karnego, będące wynikiem nowelizacji ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, opublikowane w Dz.U. z 2010 r. Nr 197, poz. 130, a także dość obszerna nowelizacja, obejmująca kilkanaście przepisów kodeksu wynikająca z ustawy o ochronie informacji niejawnych, opublikowanej w Dz.U. z 2010 r. Nr 182, poz. 1228. Ustawa ta wprowadza pojęcie informacji niejawnej i określa zasady jej ochrony m.in. poprzez nadawanie klauzul tajności „tajne”, „ściśle tajne”, „poufne”, „zastrzeżone”; znika tym samym dotychczas używane określenie „tajemnica państwowa” i „tajemnica służbowa”.

Odrębnym, choć bardzo wyrazistym nurtem, w ramach którego dokonywano zmian w Kodeksie postępowania karnego są nowelizacje tego aktu, stanowiące konsekwencję dostosowywania przepisów polskiego porządku prawnego do standardów europejskich oraz stanowiących implementację postanowień decyzji ramowych, co ma oczywisty związek z członkostwem RP w Unii Europejskiej. Omówione poniżej zmiany w Dziale XIII KPK *Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych* stanowią kolejny przykład harmonizacji prawa krajowego z prawem pierwotnym i wtórnym UE, stanowiąc podstawę dla szerszej współpracy w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości między państwami członkowskimi UE. Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z 5.11.2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589) dotycząca przepisów o ENA stanowi natomiast konsekwencję pierwszych ocen funkcjonowania tego instrumentu w praktyce wymiaru sprawiedliwości, a proponowane zmiany poprawiają i doprecyzowują dotychczasowe regulacje w tym zakresie.

W okresie obowiązywania Kodeksu postępowania karnego, jego przepisy były wielokrotnie poddawane kontroli w zakresie zgodności z wzorcami konstytucyjnymi, dokonywanej przez Trybunał Konstytucyjny. Wiele orzeczeń wydanych w tym czasie przez TK spowodowało uchylenie lub utratę mocy obowiązującej niektórych przepisów KPK lub też doprowadziło do podjęcia działań legislacyjnych zmierzających do nowelizacji ustawy i dostosowania jej postanowień do stanu zgodności z Konstytucją. Należy zauważyć, iż proces poddawania kontroli

konstytucyjnej przepisów Kodeksu postępowania karnego trwa nadal, czego konsekwencją są omówione poniżej zmiany w treści ustawy lub też wynikające z wyroków zakresowych TK wskazówki co właściwej (zgodnej z Konstytucją) interpretacji poszczególnych przepisów, a także potwierdzenie zgodności z Konstytucją poddawanych kontroli TK przepisów KPK.

1. Zmiany w dziale II Sąd

Zmiany dotyczą właściwości rzeczowej sądów okręgowych, regulowanej treścią art. 25 § 1 KPK i są konsekwencją zmian dokonanych w Kodeksie karnym oraz Kodeksie postępowania karnego ustawą z 20.5.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 98, poz. 626). Mocą tej ustawy dodano do KK nowy przepis oznaczony jako art. 189a (przestępstwo handlu ludźmi) oraz przepis oznaczony jako art. 211a (organizowanie adopcji dzieci w celu osiągnięcia korzyści majątkowej), a także uchylono dotychczasowy art. 253 KK (przestępstwo handlu ludźmi). Stosowne zmiany w KPK polegają na poddaniu do rozpoznania sądom okręgowym jako sądom pierwszej instancji postępowań o te nowo stypizowane czyny. Zmiana nastąpi z dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej art. 25 § 1 ust. 2 KPK tj. w dniu 8.9.2010 r.

2. Zmiany w dziale III Strony, obrońcy, pełnomocnicy, przedstawiciel społeczny

1) Artykuł 45 § 1c KPK

Zmiany dotyczą art. 45 KPK i polegają na uchyleniu § 1c. Przepis ten dodano ustawą z 29.3.2007 r. (Dz.U. Nr 64, poz. 432) i obowiązywał on od 12.7.2007 r. Nowelizacja, której istotą jest obecnie uchylenie § 1c jest wynikiem zmian w ustawie o prokuraturze, dokonanych ustawą z 9.10.2009 r. o zmianie ustawy o prokuraturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 178, poz. 1375). Uchylenie tej części przepisu art. 45

KPK nastąpi z dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej, tj. w dniu 31.3.2010 r.

2) Artykuł 55 § 2 KPK

Nowelizacja obejmuje art. 55 KPK, w którym dotychczasowa treść § 2 otrzyma nowe brzmienie. Istotą zmiany jest rozszerzenie dotychczasowego zakresu tzw. przymusu adwokacko-radcowskiego poprzez umożliwienie każdemu pokrzywdzonemu (a nie tylko pokrzywdzonej instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej) skorzystanie z pomocy radcy prawnego przy sporządzeniu i wniesieniu do sądu tzw. subsydiarnego aktu oskarżenia. Ustawodawca docenił tym samym kwalifikacje fachowe radców prawnych, którzy od dnia wejścia w życie ustawy z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589) uzyskają możliwość uczestniczenia w szerszym zakresie w postępowaniach karnych. Zmiany w obrębie innych przepisów KPK wskazujące na taki właśnie cel ustawodawcy opisane zostaną poniżej.

3) Artykuł 69a KPK

Zmiany polegają na dodaniu po art. 69 KPK nowego przepisu, oznaczonego jako art. 69a i zostały wprowadzone ustawą z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571). Zmiany weszły w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia, tj. w dniu 1.7.2009 r.

Na mocy tej nowelizacji wprowadzono zasadę, iż sąd karny orzekający o odpowiedzialności karnej za przestępstwo jest także właściwy do orzekania w sprawie o roszczenia majątkowe wynikające z tego przestępstwa. Przepis ten, a zatem i odpowiednio wyrażona w nim reguła ma zastosowanie do prokuratora w postępowaniu przygotowawczym w sytuacji określonej w art. 69 § 2 KPK, tzn. przy stosowaniu zabezpieczenia roszczenia zgłoszonego wraz z powództwem cywilnym w toku postępowania przygotowawczego.

4) Artykuł 88 KPK

Umożliwienie udziału radców prawnych w procesie karnym zapewnia także zmiana dotychczasowej treści art. 88 KPK, który to przepis –

mocą nowelizacji KPK ustawą z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589) uzyskał nowe brzmienie. Z dniem 8.6.2010 r. (data wejścia w życie zmian powołanej wyżej ustawy) pełnomocnikiem w procesie karnym będzie mógł być zarówno adwokat, jak i radca prawny, do których stosować się będzie odpowiednio art. 77, 78, 83, 84 i 86 § 2 KPK radca prawny zatem będzie mógł być pełnomocnikiem w procesie karnym, niezależnie od statusu osoby przez niego reprezentowanej (osoba fizyczna; osoba prawna; instytucja państwowa, samorządowa lub społeczna; jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej), podobnie jak adwokat. Rozwiązanie to w zamierzeniu ustawodawcy usunie wynikające z obowiązujących przepisów zawężenie dostępności pomocy prawnej, niekorzystne zwłaszcza dla osób fizycznych, a wynikające obecnie z występowania wyłącznie adwokata w charakterze pełnomocnika takiej osoby.

3. Zmiany w dziale IV Czynności procesowe

1) Artykuł 134 § 1 KPK

Zmiany dotyczą szczególnego sposobu doręczania pism w toku postępowania karnego i obejmują swym zakresem treść art. 134 § 1 KPK, który od dnia 31.10.2009 r., tj. z dniem wejścia w życie ustawy z 27.8.2009 r. o Służbie Celnej (Dz.U. Nr 168, poz. 1323) otrzymał nowe brzmienie. W wyniku tej nowelizacji szczególny sposób doręczania pism dotyczyć będzie także funkcjonariuszy Służby Celnej.

2) Artykuł 156 § 4 KPK

Zmiana, wprowadzona ustawą z 5.8.2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 182, poz. 1228) wchodzi w życie z dniem 2.1.2011 r. Polega na nadaniu nowego brzmienia dotychczasowemu art. 156 § 4 KPK. W przepisie tym ustawodawca odnosi się do pojęcia „informacje niejawne”, wprowadzonego powołaną wyżej ustawą (art. 1). Po nowelizacji art. 156 § 4 KPK, wszelkie czynności związane z dostępem do akt sprawy zawierających informacje niejawne opatrzone klauzulami tajności „tajne” lub „ściśle tajne” – tzn. ich prze-

glądanie, kopiowanie ma odbywać się z zachowaniem rygorów określonych przez prezesa sądu lub sąd, przy czym uwierzytelnione odpisy i kserokopie dokumentów z akt, opatrzone takimi klauzulami nie mają być co do zasady wydawane.

3) Artykuł 156 § 5a KPK

Zmiany w treści art. 156 KPK stanowią konsekwencję wykonania obowiązku dostosowania przez ustawodawcę systemu prawa karnego procesowego do wyroku TK z 3.6.2008 r. (K 42/07), opublikowanego w Dz.U. z 2008 r. Nr 100, poz. 648 w dniu 11.6.2008 r. Przepis ten określa m.in. krąg osób, które mogą uzyskać dostęp do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym (są to strony, obrońcy, pełnomocnicy i przedstawiciele ustawowi, a w wyjątkowych wypadkach inne osoby), wskazuje na zakres korzystania z akt tego postępowania (udostępnienie, umożliwienie sporządzenia odpisów i kserokopii oraz odpłatne wydawanie uwierzytelnionych odpisów i kserokopii), a także wprowadza warunek formalny ograniczający jawność akt, wymagając by ich udostępnienie nastąpiło tylko po uzyskaniu zgody prowadzącego postępowanie przygotowawcze (art. 156 § 5 KPK). TK orzekł o niezgodności z Konstytucją RP art. 156 § 5 ustawy – Kodeks postępowania karnego w „zakresie w jakim umożliwiał arbitralne wyłączenie jawności tych materiałów postępowania przygotowawczego, które uzasadniają wniosek prokuratora w przedmiocie tymczasowego aresztowania”. Zadaniem ustawodawcy stało się zatem przygotowanie takiej zmiany w ustawie Kodeks postępowania karnego, która czyniąc zadość wymaganiom wskazanym w uzasadnieniu wyroku TK stworzyłaby instytucjonalne gwarancje dostępu do akt w postępowaniu przygotowawczym podejrzanemu (i jego obrońcy), a tym samym uczyniła realnym korzystanie z przysługującego podejrzanemu (także na tym etapie procesu karnego) prawa do obrony przed stawianym mu zarzutem. Obserwowana niejednorodność w interpretacji treści art. 156 § 5 KPK, a w praktyce, ograniczanie dostępu do akt sprawy podejrzanemu i obrońcy w sytuacji, gdy prokurator kierował wniosek do sądu o zastosowanie tymczasowego aresztowania stanowiła zasadniczą wytyczną dla ustawodawcy, który w nowej regulacji musiał zapewnić konieczną równowagę dwóch wartości – efektywności postępowania przygotowawczego i skuteczność gwarantowanego podejrzanemu kon-

stytucyjnie prawa do obrony, wyrażającego się także w realnej możliwości podważania zasadności stosowania środka zapobiegawczego. Zmiana w treści art. 156 KPK wprowadzona ustawą z 16.7.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2009 r. Nr 127, poz. 1051), wchodząca w życie z dniem 28.8.2009 r. polega na dodaniu nowego paragrafu, oznaczonego jako „§ 5a”. Nowy przepis zapewnia (w sposób nie budzący już wątpliwości interpretacyjnych) podejrzanemu i jego obrońcy dostęp do akt sprawy w części, w jakiej zawierają one dowody wskazane we wniosku o zastosowanie albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania oraz wymienione w postanowieniu o zastosowaniu albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania. Co do wymogu formalnego, polegającego na konieczności uzyskania uprzedniej zgody prowadzącego postępowanie przygotowawcze na udostępnienie akt – ustawodawca dookreślił kryteria odmowy takiej zgody, stanowiąc iż uprawniony do odmówienia udzielenia zgody jest prokurator, natomiast co do zakresu jawności akt – może być ona wyłączona w tej części tylko z określonych wyraźnie powodów. Są nimi: uzasadniona obawa, że udostępnienie akt w tym zakresie narażałoby na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub innego uczestnika postępowania, groziłoby zniszczeniem lub ukryciem dowodów albo tworzeniem dowodów fałszywych, groziłoby uniemożliwieniem ustalenia i ujęcia współsprawcy czynu zarzucanego podejrzanemu lub sprawców innych czynów ujawnionych w toku postępowania, prowadziłyby do ujawnienia czynności operacyjno-rozpoznawczych lub zagrażałyby utrudnieniem postępowania przygotowawczego w inny bezprawny sposób.

4. Zmiany w dziale V Dowody

1) Artykuł 179 § 1 KPK

Zmiana jest konsekwencją nowych przepisów ustawy o ochronie informacji niejawnej z 5.8.2010 r. (Dz.U. Nr 182, poz. 1228), która wchodzi w życie z dniem 2.1.2011 r. Przepisy te precyzują pojęcie informacji niejawnej i wprowadzają zasady jej ochrony. Ustawodawca nie posługuje się już zatem w nowym art. 179 § 1 KPK terminem „tajemnica państwowa”, lecz ustala obowiązek zachowania w tajemnicy

informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”, przewidując, iż osoby zobowiązane do zachowania w tajemnicy takiej informacji mogą być przesłuchiwane co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, tylko po zwolnieniu ich z tego obowiązku przez uprawniony organ przełożony. Zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie informacji niejawnej klauzule tajności „ściśle tajne” lub „tajne” nadaje się informacjom niejawnym, jeżeli ich nieuprawnione ujawnienie spowoduje wyjątkowo poważną lub poważną szkodę dla RP, wywołując określone w tym przepisie (ust. 1 i 2) sytuacje.

2) Artykuł 180 § 1 KPK

Zmiany dokonane wyżej wskazaną ustawą o ochronie informacji niejawnej wprowadzają pojęcie informacji niejawnej o klauzuli tajności „zastrzeżone” lub „poufne”, czego konsekwencją jest ochrona takich informacji w procesie karnym, polegająca na możliwości przesłuchania osoby obowiązanej do zachowania tak określonej informacji niejawnej, tylko jeśli nie odmówi ona zeznań lub zostanie zwolniona z obowiązku zachowania tej tajemnicy przez sąd lub prokuratora. Taką samą ochroną objęte są w procesie karnym informacje stanowiące tajemnicę związaną z wykonywaniem zawodu lub sprawowaniem funkcji. Przypadki ochrony informacji niejawnych poprzez nadanie im klauzuli tajności „poufne” lub „zastrzeżone” określa art. 5 § 3 i 4 ustawy o ochronie informacji niejawnych.

3) Artykuł 181 § 2 KPK

Zmiana jest konsekwencją wprowadzenia do polskiego prawa obowiązku zachowania tajemnicy informacji niejawnych, a w związku z nowymi zasadami ochrony tego typu informacji przepis zapowiada wydanie przez Ministra Sprawiedliwości nowego rozporządzenia określającego sposób postępowania w procesie karnym z protokołami przesłuchań osób oraz ochroną dokumentów i innych przedmiotów na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych.

4) Artykuł 184 KPK

Zmiana dotyczy treści § 1 i § 5 w art. 184 KPK i jest konsekwencją objęcia postępowania w zakresie anonimizacji świadka, jak i postępo-

wania zażaleniowego w odniesieniu do postanowienia w sprawie zachowania w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka tajemnicą jako informacja niejawna o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”. Nowelizacja wynika z ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2010 r., Nr 182, poz. 1228, art.108 pkt 5 a i b) i wchodzi w życie z dniem 2.1.2011 r.

5) Artykuł 202 KPK

Zmiany dotyczą powoływania biegłych w celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego, w zakresie zaburzeń preferencji seksualnych. Do udziału w wydania opinii w tym zakresie – zgodnie z nowym brzmieniem art. 202 § 3 KPK – sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator – powoływać będzie z urzędu lekarza seksuologa. Zmiana ta obowiązywać będzie od 8.6.2010 r., tj. z dniem wejścia w życie ustawy z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589). Istotą zmiany jest umożliwienie kompleksowego opiniowania oskarżonego w zakresie stanu jego zdrowia psychicznego, w tym ewentualnych zaburzeń jego preferencji seksualnych, z udziałem biegłego lekarza seksuologa, który może być powołany do wydania opinii z urzędu bezpośrednio przez organ procesowy, a nie na wniosek lub z inicjatywy powołanych już wcześniej w sprawie biegłych psychiatrów.

6) Artykuł 203 KPK

Zmiany są konsekwencją wyroku TK, który 10.7.2007 r. orzekł o częściowej niekonstytucyjności art. 203 KPK (SK 50/06, OTK-A 2007, Nr 7, poz. 75). Przepis ten w dotychczasowym brzmieniu utracił moc obowiązującą w części zakwestionowanej przez TK z dniem 19.10.2008 r. Uchwalona w dniu 5.12.2008 r. ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2009 r. Nr 20, poz. 104) nadająca nowe brzmienie art. 203 KPK uwzględnia uwagi TK. Nowy kształt normatywny stosowania obserwacji psychiatrycznej zakłada wzmocnienie gwarancji procesowych oskarżonego, który ma być poddany obserwacji w zakładzie leczniczym. Stosowanie obserwacji powinno być *ultima ratio*. Sąd powinien orzekać o nim wtedy, gdy inne

metody nie będą wystarczające do stwierdzenia stanu zdrowia psychicznego oskarżonego, a nadto stosowanie obserwacji w zakładzie leczniczym ograniczone powinno być do osób, wobec których istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa. To podejrzenie powinien kształtować sąd na podstawie zebranych już w sprawie dowodów, które wskazywać muszą na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony (podejrzany) popełnił przestępstwo. O wykorzystaniu obserwacji w zakładzie leczniczym jako metody badawczej wnioskować do sądu (a ściślej zgłaszać potrzebę konieczności badania stanu zdrowia psychicznego oskarżonego w połączeniu z obserwacją w zakładzie leczniczym – art. 203 § 1 KPK) mają biegli, powołani do wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego. Metoda ta ma być wykluczona, gdy popełniony czyn nie jest zagrożony karą pozbawienia wolności albo kiedy spodziewany wymiar tej kary bez warunkowego zawieszenia jej wykonania nie przekroczy okresu pozostawania w zakładzie leczniczym, chyba że oskarżony sam wnosi o poddanie go obserwacji (art. 203 § 1 KPK). Sąd ma wydawać postanowienie w tej kwestii na posiedzeniu, w którym będą mogli brać udział prokurator i obrońca oskarżonego. Oskarżony ma mieć możliwość wypowiedzenia się przed podjęciem przez sąd decyzji o umieszczeniu go w zakładzie leczniczym (art. 203 § 2 w zw. z art. 249 § 3 i 5 KPK). Ustawodawca wprowadza terminy określające czas trwania obserwacji tj. obserwacja nie powinna trwać dłużej niż 4 tygodnie, a także określa maksymalny czas stosowania obserwacji na 8 tygodni. Ewentualne przedłużenie obserwacji może nastąpić na wniosek zakładu i ma być weryfikowane przez sąd, który może przedłużyć termin na czas określony niezbędny do zakończenia obserwacji, łącznie nie dłuższy jednak niż 8 tygodni. Sąd w postanowieniu o potrzebie poddania oskarżonego obserwacji w zakładzie leczniczym określa miejsce i czas obserwacji. Na postanowienie sądu o potrzebie obserwacji i przedłużeniu czasu jej trwania ponad 4 tygodnie przysługuje zażalenie, które sąd ma obowiązek rozpoznać niezwłocznie (art. 203 § 4 KPK). W postępowaniu przygotowawczym sąd orzeka o poddaniu oskarżonego obserwacji w zakładzie leczniczym na wniosek prokuratora, któremu biegli zgłosili wcześniej konieczność badania stanu zdrowia oskarżonego w połączeniu z jego obserwacją w zakładzie leczniczym (art. 203 § 2 KPK).

7) Artykuł 218 KPK

Nowelizacja art. 218 KPK wynika z ustawy z 24.4.2009 r. o zmianie ustawy – Prawo telekomunikacyjne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 85, poz. 716), która weszła w życie w dniu 6.7.2009 r. Zmiana polega na nadaniu dotychczasowemu art. 218 § 1 oraz art. 218b KPK nowego brzmienia. Istotą jest tu przyjęcie ustawowego odesłania do sformułowań ustawy z 16.7.2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz.U. Nr 171, poz. 1800 ze zm.), a ściślej do określeń użytych w treści art. 180c i 180d tejże ustawy. Zamiast samodzielnie dookreślać zakres podlegających wydaniu sądowi lub prokuratorowi na ich żądanie zawarte w postanowieniu danych, zwanych dotąd „telekomunikacyjnymi” (chodziło o wykazy połączeń telekomunikacyjnych lub innych przekazów informacji, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną, z uwzględnieniem czasu ich dokonania i innych danych związanych z połączeniem lub przekazem, nie stanowiących treści rozmowy telefonicznej lub innego przekazu informacji – tzw. bilingi), ustawodawca posłużył się w nowym art. 218 § 1 KPK odesłaniem do wspomnianej wyżej ustawy, bliżej regulującej te kwestie. Przepisy do których ustawodawca odsyła określają zawierają dalsze odesłania (np. do treści art. 159 ust. 1 pkt 1 i pkt 3–5, art. 161 oraz art. 179 ust. 9 Prawa telekomunikacyjnego), wprowadzając jednak dla operatora publicznej sieci telekomunikacyjnej oraz dla dostawcy publicznie dostępnych usług telekomunikacyjnych obowiązek zatrzymywania i przechowywania danych oraz ich udostępniania sądom i prokuratorom ustawodawca objął tymi obowiązkami dane niezbędne do ustalenia zakończenia sieci, telekomunikacyjnego urządzenia końcowego, użytkownika końcowego inicjującego połączenie lub do którego kierowane jest połączenie (art. 180c ust. 1 pkt 1 lit. a i b) oraz dane niezbędne do określenia daty i godziny połączenia oraz czasu jego trwania, rodzaju połączenia, lokalizacji telekomunikacyjnego urządzenia końcowego (art. 180c ust. 1 pkt 2 lit. a–c).

Zmiana w treści art. 218b KPK jest konsekwencją nowego brzmienia omawianego wyżej przepisu i zawiera odesłanie do jego znowelizowanej treści, a zapowiadając rozporządzenie wykonawcze ministra sprawiedliwości, zachowuje odniesienia do treści art. 180c i 180d ustawy – Prawo telekomunikacyjne.

5. Zmiany w dziale VI Środki przymusu

1) Artykuł 225 § 1 i 2 KPK

Zmiana jest wynikiem wejścia w życie z dniem 2.1.2011 r. ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2010 r. Nr 182, poz. 1228) i polega na zastąpieniu dotychczasowych fragmentów przepisu, odnoszących się do informacji państwowej i służbowej, nowym określeniem „informacje niejawne” oraz „tajemnica prawnie chroniona”. Jeżeli znalezione przy przeszukaniu pismo lub inny dokument zawiera informacje niejawne lub wiadomości objęte tajemnicą zawodową lub inną tajemnicą prawnie chronioną albo ma charakter osobisty, musi być on bez odczytywania przez przeprowadzającego przeszukanie funkcjonariusza przekazane w opieczętowanym opakowaniu prokuratorowi lub sądowni (§1), co jednak nie dotyczy pism lub dokumentów zawierających informacje niejawne o klauzuli „zastrzeżone” lub „poufne” albo dotyczy tajemnicy zawodowej lub innej prawnie chronionej, jeżeli ich posiadaczem jest osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa (§ 2).

2) Artykuł 226 KPK

Zmiana polega na nadaniu nowego brzmienia art. 226 KPK i jest konsekwencją nowych uregulowań zawartych w ustawie o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2010 r. Nr 182, poz. 1228), wchodzącej w życie z dniem 2.1.2011 r. Jej istotą jest wprowadzenie w miejsce dotychczasowych określeń „dokumenty zawierające tajemnicę państwową, służbową” odpowiednio „dokumenty zawierające informacje niejawne”.

3) Artykuł 236 KPK

Zmiana dokonana została ustawą z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589) i dotyczy możliwości składania przez osoby, których prawa zostały naruszone zażalenia na postanowienia dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów rzeczowych, a także na inne czynności. Zażalenie na postanowienia wydane w postępowaniu przygotowawczym, jak też

na czynności podjęte w tym stadium procesu – rozpoznawać będzie z dniem wejście w życie tej zmiany (tj. w dniu 8.6.2010 r.) – sąd rejonowy w okręgu którego toczy się postępowanie.

4) Artykuł 237 § 3 pkt 10 KPK

Zmiana podyktowana wejściem w życie z dniem 2.1.2011 r. ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2010 r. Nr 182, poz. 1228) polega na zastąpieniu dotychczas używanego w art. 237 § 3 pkt 10 KPK określenia „tajemnica państwowa” określeniem informacja niejawna o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”.

5) Artykuł 244 § 2 KPK

Zmiana wynika z ustawy z 24.10.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 225, poz. 1485), która weszła w życie z dniem 22.1.2009 r. i polega na nadaniu nowego brzmienia dotychczasowemu art. 244 § 2 KPK. Jest ona odpowiedzią na potrzebę rozszerzenia gwarancji procesowych osób zatrzymanych oraz sygnalizowaną w orzecznictwie TK koniecznością wzmocnienia ochrony wolności obywateli. Przepis wprowadza obligatoryjne pouczenie zatrzymanego o możliwości skorzystania z pomocy adwokata, co uzasadnia się konieczną zapewnienia zatrzymanemu, niejednokrotnie nie mającemu wystarczającej wiedzy na temat przysługujących mu praw (a w szczególności wiedzy o prawie do reprezentowania go już na tym etapie postępowania przez profesjonalnego pełnomocnika). Adwokat ma czuwać nad właściwym przebiegiem wszelkich czynności związanych z przesłuchaniem zatrzymanego. Zatrzymanemu bowiem gwarantuje się prawo do wypowiedzi, a organ dokonujący zatrzymania ma obowiązek zatrzymanego wysłuchać. Zmiana w treści art. 244 § 2 KPK koresponduje z brzmieniem art. 245 KPK, zgodnie z którym zatrzymanemu przysługuje prawo do nawiązania kontaktu i rozmowy z adwokatem.

6) Artykuł 247 § 1 KPK

Zmiana w treści art. 247 § 1 KPK wynika z ustawy z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589),

wchodzącej w życie z dniem 8.6.2010 r. i polega na rozszerzeniu możliwości zarządzenia przez prokuratora zatrzymania i przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej. Po zmianie tego przepisu zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej będzie możliwe nie tylko w przypadku uzasadnionej obawy, że nie stawi się ona na wezwanie w celu przeprowadzenia czynności procesowej albo jeśli zachodzi potrzeba niezwłocznego zastosowania środka zapobiegawczego, ale również w przypadku gdy zachodzi uzasadniona obawa, iż będzie ona w inny bezprawny sposób utrudniać przeprowadzenie czynności, do udziału w której została wezwana przez organ procesowy. Zmiana w art. 247 § 1 KPK, dokonana ustawą z 12.2.2009 r. (Dz.U. Nr 28, poz. 171) podyktowana była koniecznością dostosowania brzmienia tego przepisu do standardu konstytucyjnego. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 5.2.2008 r. w sprawie K 34/06 orzekł bowiem, że przepis art. 247 § 1 KPK (w ówczesnym brzmieniu) jest niezgodny z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP nie regulował bowiem w sposób kompletny zakresu ograniczenia wolności osobistej, pozostawiając organowi zarządzającemu zatrzymanie daleko idącą swobodę normowania ostatecznego kształtu tego ograniczenia, a w konsekwencji nie chronił jednostki przed arbitralnością władzy, pozostawiając wyraźne określenie przyczyn pozbawienia (ograniczenia) wolności poza ustawą. Wprowadzona obecnie zmiana w treści art. 247 § 1 KPK wskazuje na nowe okoliczności, w których prokurator może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej.

7) Artykuł 261 KPK

Zmiana wprowadzona została ustawą z 24.10.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 225, poz. 1485), która weszła w życie z dniem 22.1.2009 r. i polega na nadaniu nowego brzmienia dotychczasowemu art. 261 § 3 KPK. Obowiązujący przepis art. 261 KPK nakładał na sąd obowiązek poinformowania pracodawcy o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w stosunku do pracownika. Nie określał jednak dotąd żadnych obowiązków informacyjnych sądu w przypadku, gdy tymczasowe aresztowanie zostaje zastosowane wobec przedsiębiorcy lub osoby będącej członkiem organu zarządzającego przedsiębiorcy, nie posiadającą przy tym jednocześnie statusu